

OPINIONS OF PRIMARY SCHOOL CLASSROOM TEACHERS ABOUT DISTRIBUTION PROCESS OF VALUES IN SOCIAL SCIENCE COURSE CURRICULUM

(SINIF ÖĞRETMENLERİNİN HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDAKİ DEĞERLERİN KAZANDIRILMA SÜRECİNE YÖNELİK
GÖRÜŞLERİ)

Nagihan YILDIRIM¹
Süleyman TURAN²

ABSTRACT

Assuming that the most significant segment of personality of individuals is shaped in the initial years of education, we can assert that the value and moral education is of critical importance. Being aware of to what extend students can attain the values indicated by the primary school social science course curriculum and how effective teachers can guide students is important in terms of rendering students well-educated personalities with high rank values who are prone to shape the future of society. In this context, the aim of the present study is to determine opinions of teachers about values in the curriculum, methods teachers use to teach these values, difficulties they face and acquaintance of “respect - affection” values. The study was conducted with phenomenology design, which is one of the qualitative research designs. The sample of the study was composed of 5 primary school classroom teachers working for two different schools in Of in Trabzon province. Semi-structured interviews were conducted with 5 classroom teachers. The data were analyzed with content analysis method. At the end of the study it can be said that not only knowledge and skills but also behavior of teacher is important in value education and students perceive teachers as role models and the teachers encounter difficulties in value teaching process, that curriculum is not practical, in terms of abstract nature of the concepts, lack of time, lack of transfer of the obtained values into real life and behavior. In the light of the findings following recommendations can be given; value education studies at schools should be reorganized with a student’s centered approach by revising the associations between course books and attainments in the curriculum. Resources including theoretical and practical aspects can be prepared to guide teachers.

Keywords: The value education, respect, affection, primary school classroom teachers

ÖZ

Bireylerin ilkökul hayat bilgisi programıyla kazanmaları gereken değerlerin ne kadarını kazanabildikleri ve öğretmenlerin bu konuda öğrencilere ne kadar rehberlik edebildiklerinin bilinmesi çocuklarımıza daha üst düzey değerlerin kazandırılarak iyi yetişmiş bireyler olarak geleceğimize yön verebilmeleri adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin programdaki değerler ve bunların eğitimine yönelik kullandıkları yöntemler, karşılaştıkları güçlükler ve “saygı -sevgi” değerlerinin kazandırılmasına yönelik görüşlerini belirlemektir. Çalışma, nitel araştırma deseni olan olgu bilim deseninde yapılmıştır. Çalışmada 5 sınıf öğretmeniyle yarı yapılandırılmış mülakatlar yürütülmüştür. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, değerler eğitiminde öğretmenin bilgi ve becerilerinin yanı sıra davranışlarının da son derece önemli olduğu, öğrencilerin öğretmenleri rol modeller olarak gördükleri, öğretmenlerin değer öğretim sürecinde, programın uygulamaya dönük olmaması, değerlerin çok soyut kavramlar olması, zamanın yetersiz olması, değer kazanımlarının okul dışı ortamlara aktarılamaması ve davranışa dönüştürülememesi ile ilgili zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, yapılan önerilerle çalışmaya son verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Değerler Eğitimi, saygı, sevgi, sınıf öğretmeni

¹ Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Education, nagihan.yildirim@erdogan.edu.tr

² Öğretmen, MEB, suleyman_turan_61@hotmail.com

SUMMARY

Introduction

Assuming that the most significant segment of personality of individuals is shaped in the initial years of education, we can assert that the value and moral education is of critical importance. Being aware of to what extent students can attain the values indicated by the primary school social science course curriculum and how effective teachers can guide students is important in terms of rendering students well-educated personalities with high rank values who are prone to shape the future of society (Aktan & Turan, 2008: 232; Elbir & Bağcı, 2013; Dilmaç & Ulusoy, 2014; Cihan, 2014). Opinions and suggestions of teachers are important to have the right perspective in value education. Even if the most important and high level values recognized by the society are successfully reflected on an ideal program, the efficiency of conveying these values to students is the most important problem of value education (Kuş, Zafer, Merey, Zihni & Karatekin, 2013; Özkan & Soyulu, 2014). In this context, the aim of the present study is to determine opinions of teachers about values in the curriculum, methods teachers use to teach these values, difficulties they face and acquaintance of “respect - affection” values.

Method

The study was conducted with phenomenologic design, which is one of the qualitative research designs. Phenomenologic studies are research studies that present samples and experiences which improve understanding and recognition of a phenomenon (Yıldırım & Şimşek, 2011).

In phenomenology studies the sample is chosen out of individuals or groups experiencing the phenomenon which the researcher concerns. In order to examine the sample thoroughly, purposeful sampling was preferred and the size of the sample was kept little for the present study. The sample of the study was composed of 5 primary school classroom teachers working for two different schools in Of in Trabzon province. The teachers were assigned numbers instead of using their names so the teachers were referred as T1, T2, T3, T4 and T5 codes.

The most frequent data collecting tool used in phenomenology studies is interview (Yıldırım & Şimşek, 2011). Accordingly, semi-structured interviews were conducted with 5 sampled classroom teachers. Interview technique provides opportunities of asking deep probing questions, repeating vague points and clearing up (Çepni, 2012). The researcher recorded face to face interviews on audial media with the informed consent of the applicants. Afterwards, the records were transcribed into text and the texts were submitted to the participant teachers for their correction and confirmation, which secured the reliability of the data.

The data were analyzed with content analysis method. Content analysis is categorizing given text by complying with a coding manner structured with certain rules and eventually determining systematical repetition of the defined piece of statements (Büyüköztürk *et al.*, 2011). Then, the interview data were coded and the categories were defined. The data were classified under these categories so as to make them more comprehensible for readers. The process came up with tables

presenting opinions and frequencies of the mentioned opinion of each participant teacher.

Findings

As an example of the harvested findings the findings out of the second question item were presented below. Similar tables were formed for other questions, as well.

In the second question the teachers were asked about the difficulties they face while they are associating the topics of the social science course with the values in the curriculum. The responses given by the applicants were presented in Table 3.

Table 3. Difficulties in associating values with topics in social science course

Categories	Codes	Teacher opinions					Frequency
		T1	T2	T3	T4	T5	
Difficulties arising from the curriculum itself	Being non-practical	✓	✓			✓	3
	Abstract nature of the values			✓		✓	2
	Lack of time	✓		✓			2
Difficulties pertaining students	Not being able to transfer values to out of school environments		✓			✓	2
	Not being able to convert values into behavior	✓				✓	2
	Students' behaving on their sweet will		✓				1
	Complaining continuously		✓				1
	Criticizing differences	✓					1
Difficulties pertaining student environment	Lack of teacher support		✓				1
	Lack of sensibility		✓				1

Reviewing Table3, we can see that the teachers encounter difficulties in value teaching process, that curriculum is not practical, in terms of abstract nature of the concepts, lack of time, lack of transfer of the obtained values into real life and behavior. Some sample teacher expressions are presented below.

"...the curriculum is not practical. It is the most important problem..."

"... that the curriculum does not allocate enough time for these values and lack of applicable activities..."

"... the instruction is restricted to verbal act, there are problems in the application..."

"... families and other people around children do not exhibit required sensibility to correct negative behaviors of children..."

Discussion and Conclusion

As a result of the analysis of the obtained data, the following results were reached;

The teachers answered the first question asking what the most important values in the social science course curriculum are with the answers like; “respect, affection, tolerance, self-respect, self-trust, peace, patriotism.” It was determined that teachers mainly use sample case, drama, lecturing, question – answer and similar methods in instruction of these values. They reported that they prefer using tools like giving instant feedback, forming good model for students, appreciating them, applying incentives in consolidation phase. It conforms to other results in the literature (Yaşaroğlu, 2013).

When the teachers are asked about what the difficulties they faced while they are trying to associate topics of social science course with values (such as; affection, respect, tolerance, honesty, peace, cooperation, thriftiness etc.), they expressed that they think that social science course values education curriculum is not practically oriented and it does not allocate enough time to let students gain the intended values. It conforms to other results in the literature (Can, 2008; Baysal, 2013; Balcı & Yanpar Yelken (2013).

Finally the teachers asked what “affection” value means for students and whether this meaning coincides with the “affection” expression meant in the instructional process. It was determined that affection for students is explained with interest and approaching them in physical and affective domain. It is also determined that students closely monitor teachers’ affection and they try to behave as teachers. In addition it was concluded that affection concept meant to be provided by the instructional process and expression of it perceived by students were the same. Along with the obtained results, it can be said that not only knowledge and skills but also behavior of teacher is important in value education and students perceive teachers as role models (İşcan, 2007; Çengelci, 2010, Meydan & Bahçe, 2010).

Backed with the results of the study following recommendations can be given; value education studies at schools should be reorganized with a student centered approach by revising the associations between course books and attainments in the curriculum. Resources including theoretical and practical aspects can be prepared to guide teachers.

Since people around students are critically important in the process of value education, they should support instructional process and they should back up the values offered at school in out-of school environments (Akbaş, 2004, Aslan, 2007; Fidan, 2009; Tay & Yıldırım, 2009; Ateş, 2014).

GİRİŞ

Değer kelimesi günlük dilde bir şey için biçilen kıymet şeklinde kullanılmaktadır. Literatürde ise “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (Demir ve Acar,1992)”, “bir sosyal yapının varlığının, birliğinin, işleyişinin ve devamının sebebi olarak kabul edilen, tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan inanışlar (Günay, 2003)”, “bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt (Güngör, 2000)”, “belirli bir toplumda neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğu konusundaki ortak görüşler, standartlardır (Budak, 2009, s.188)” olarak tanımlanmaktadır.

Değer tanımlarına bakıldığında şöyle bir özet çıkarılabilir: Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön veren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir.

Değerler eğitimi uluslar arası literatürde, 1990’lı yıllarda Amerika’da ortaya çıkan toplumsal sorunları önlemek amacıyla yapılan karakter eğitimi çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır (Elbir ve Bağcı, 2013). Okullarda tekrar bu konulara vurgu yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizdeki, uygulaması ise, UNESCO tarafından desteklenen ve “Yaşayan Değerler Eğitimi” adı verilen demokrasi, adalet, özgürlük gibi evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında ‘etkinlik temelli’ yaklaşımları kapsayan bir projeye olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 2010 yılında valiliklere ve tüm ilk ve orta dereceli okullara; 2010-2011 Eğitim Öğretim Yılı’nın ilk haftasında okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında ders içi ve ders dışında, değerler eğitimine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili bir genelge yollamıştır. Bu genelgede değerler eğitimin kapsamı şu şekilde ifade edilmiştir: “Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.” (MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı: 2010).

Değerler eğitimiyle ilgili ülkemizde yapılan bazı çalışmaların özeti aşağıdaki gibidir; Keskin (2012) çalışmasında, ilköğretimde kazandırılması öngörülen değerlerin öğrencilere kazandırılıp kazandırılmadığını ve değerleri çocukların nasıl algılayıp gündelik hayata yansıttıklarını incelemiştir. Araştırma sonucunda; yardımlaşma, sağlıklı olma, sorumluluk değerlerinin öğrencilerce doğru algılandığı, buna karşın, özgüven ve öz denetim değerlerinin anlamlandırılmadığı belirlenmiştir. Şimşek (2013), hayat bilgisi programında kişisel nitelik olarak isimlendirilen değerlerin temalara dağılımını ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca bu çalışmada mevcut kişisel niteliklerin (değerlerin) kazanımlar içerisindeki durumu, uygulanabilirliği hakkında da birtakım öneriler sunulmaktadır. Bu amaçla hayat bilgisi programında temalar içerisindeki kazanımlar tek tek incelenerek mevcut değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Hayat bilgisi dersi içerisinde kişisel nitelikler

diye de adlandırılan toplam 15 değer, öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kılıç (2012), ilköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki değerlerin kazanımla ilişkisi ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alma düzeylerini belirlemeye yönelik çalışmada, kazanımların bir kısmıyla değerlerin ilişkisinin kurulamadığı, öğretnci çalışma kitabında, programda yer alan bütün değerlere yer verildiği, ancak etkinliklerden bazılarının ilgili değerlerin kazandırılmasında yeterli olmadığı, bazı değerlerin sınırlı verildiği, bilimsellik değerinin pozitivist anlayışa göre tasarlanmış bir etkinlikle verildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Fidan (2009), sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin değer öğretimi hakkındaki görüşleri belirlenmeye yönelik çalışmada öğretmen adaylarının çoğunluğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu, derslerimizin yapısının bilgi temelli olduğunu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğunu ve sorunlar yaşadığını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğretmenin etkisini azalttığı belirlenmiştir.

Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun değer ve becerilerle donatılması okulların hedefleri arasında olmalıdır (Aktan ve Turan, 2008: 232; Dilmaç ve Ulusoy, 2014; Cihan, 2014). Okullarımız, yeni neslin değerlerini, tutum ve davranışlarını etkileyebilmekte ve çağın getirdiği olumsuz uyarılar karşısında öğrencilerin, iyi tercihler yapabilmeleri için alternatif davranışlar belirleyebilmelerine yardımcı olmaktadır (Cihan, 2014). Bu anlamda okullarda öğrencilerin doğrudan iletişime geçtikleri ve model aldıkları öğretmen ve diğer personele önemli sorumluluklar düşmektedir (Kuş ve diğer., 2013; Özkan ve Soylu, 2014). Bu anlamda öğretmenlerin sahip oldukları değerler ve onlara bu konuda yardımcı olacak temel ilkeler önemlidir. Öğretmen bu ilkelerden yola çıkarak öğrencilere nelerin doğru nelerin yanlış olduğunu hem kendi davranışlarıyla hem de kullandığı yöntem ve tekniklerle öğrencilere sezdirmeli ve öğrencilerin eğitim süreciyle hedeflenen kişisel nitelikleri kazanmalarını sağlamalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı hazırladığı programlar doğrultusunda öğrencilere kazandırılacak değerleri belirlemiştir. İlkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi derslerinde kişisel nitelikler adı altında program bütünlüğü içerisine yerleştirilmiş değerler; sevgi, sorumluluk, saygı, hoşgörü-duyarlılık, özgüven, empati, adil olma, cesaret, liderlik, nazik olmak, dostluk, yardımlaşma, dayanışma, temizlik, doğruluk, dürüstlük, aile birliğine önem verme, bağımsız ve özgür düşünebilme, iyimserlik, estetik duyguların geliştirilmesi, misafirperverlik, vatanseverlik, iyilik yapmak, çalışkanlık, paylaşımcı olmak, şefkat-merhamet, selamlaşma, alçak gönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakarlıktır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013). Değerlerin program bütünlüğü içerisinde çeşitli etkinliklerle öğrencilere kazandırılması planlanmıştır. Eğitimin amaçlarından biri de iyi vatandaş yetiştirmek olduğuna göre bu değerlere ulaşılma düzeylerinin, toplumsal refahın sağlanabilmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Bireylerin kişiliğinin en önemli kısmının eğitiminin ilk yıllarında oluştuğunu varsayarsak değer ve ahlak eğitiminin ilkökul çağında öneminin büyük olduğunu söyleyebiliriz. Bireylerin ilkökul hayat bilgisi programıyla kazanmaları gereken değerlerin ne kadarını kazanabildikleri ve öğretmenlerin bu konuda öğrencilere ne kadar rehberlik edebildiklerinin bilinmesi çocuklarımıza daha üst düzey değerlerin kazandırılarak iyi yetişmiş bireyler olarak geleceğimize yön verebilmeleri adına önem taşımaktadır. Değerler eğitimi konusunda vizyon sahibi olabilmemiz için öncelikle bu eğitimin uygulayıcıları olan öğretmenlerimizin görüş ve önerileri önemlidir. İyi bir program oluşturup toplumca kabul görmüş en önemli ve üst düzey değerleri bu program bütünlüğüne taşısak da bu değerlerin çocuklara ne kadarının ulaştığı ya da ulaştırılabildiği, değerler eğitiminin en önemli sorunudur. Yapılan bu araştırma ile toplumun sahip olduğu temel değerlerin, kendini ayakta tutan bireylere aktarılmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri olan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ilişkin görüşleri alınarak, değerlerin kazandırılması sürecine yönelik düşünceleri ve deneyimleri betimlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi öğretim programdaki değerler ve bunların eğitime yönelik kullandıkları yöntemler, karşılaştıkları güçlüklerelyönelik görüşlerini belirlemektir. Öğretmenlerden daha ayrıntılı bilgiler ve somut örnekler alabilmek için mülakatların sonunda “saygı -sevgi” değerlerinin kazandırılmasına yönelik sorular da sorulmuştur.

YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma deseni olan olgu bilim deseninde yapılmıştır. Olgu bilim araştırmaları, bir olguyu daha iyi anlamamızı ve tanımlamamızı sağlayacak, örnek ve yaşantıları ortaya koyan araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek 2011).

Örnekleme

Olgu bilim araştırmalarında örnekleme, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan bireyler ya da gruplardan seçilir. Bu çalışmada, örnekleme grubunu derinlemesine araştırabilmek için amaçlı örnekleme yolu izlenmiş ve grup küçük tutulmuştur. Örnekleme, kolay ulaşılabilirlik ilkesinden yola çıkılarak, araştırmacılardan birisinin öğretmen olarak çalıştığı Trabzon İli Of İlçesi’nde iki farklı okulda görev yapan 5 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Öğretmenlerin isimleri yerine görüşme sırasına göre numaralar verilerek isimleri saklı tutulmuştur. Bu nedenle katılımcı öğretmenler Ö₁, Ö₂, Ö₃, Ö₄, Ö₅ kodlarıyla isimlendirilmiştir. Örneklemin demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Örnekleme Ait Demografik Özellikler

Katılımcılar	Mesleki Deneyim (yıl)	Çalıştığı kurumdaki yıl	Öğrenim verdiği sınıf
Ö1	4	3	2
Ö2	8	4	1
Ö3	14	1	1
Ö4	9	4	2
Ö5	4	2	3

Veri Toplama Araçları ve Analizi

Olgu bilim deseninde en çok kullanılan veri toplama aracı mülakattır (Yıldırım ve Şimşek 2011). Buna paralel olarak çalışmada 5 sınıf öğretmeniyle yarı yapılandırılmış mülakatlar yürütülmüştür. Bu teknik, özel bir konuda derinlemesine soru sorma, anlaşılmayan soruyu tekrarlama ve soruyu daha açık hale getirmek için fırsatlar sunmaktadır (Çepni 2012). Mülakatlarda üç alan uzmanının görüşleri alınarak toplam 5 soru sorulmasına karar verilmiştir. Araştırmacının, katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirdiği görüşmelerde ses kayıt cihazıyla, katılımcıların onayı alınarak kaydedilmiştir. Görüşmeler 45-50dk sürmüştür. Görüşmelerin ardından elde edilen veriler metin haline dönüştürülmüştür. Metinler katılımcılara gösterilerek eksik ya da yanlış bir bilginin olmaması konusunda doğrulama yapıp verilerin güvenilirliği sağlanmıştır.

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, belli kuralara göre oluşturulmuş kodlamalara uygun olarak metnin kategorileştirilmesi ve bu şekilde özetlenen ifadelerin sistematikliğinin ve yinelenirliğinin sağlanması tekniğidir (Büyüköztürk vd. 2011). Görüşmelerden elde edilen veriler kodlama yapılarak, kategoriler belirlenmiştir. Veriler bu kategoriler altında sınıflandırılarak okuyucu için anlamlı bir hale getirilmiştir. Her bir katılımcının konu hakkındaki görüşleri ve frekanslarının görülebileceği tablolar elde edilmiştir.

BULGULAR

Mülakatlarda sorulan her soru için katılımcılardan elde edilen bulgular tema ve kodlara ayrılarak frekanslarıyla birlikte tablolar halinde sunulmuştur.

Mülakatlardaki ilk soruda öğretmenlere Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki değerlerden hangilerin diğerlerine göre daha önemli olduğu ve bunların kazandırılmasına yönelik kullandıkları yöntemlerin neler olduğu sorulmuştur. Bu soruya öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki En Önemli Değerler ve Değer Öğretim Yöntemleri

Kategoriler	Kodlar	Öğretmen Görüşleri					Frekans
		Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	
En Önemli Değerler	Saygı	✓	✓	✓	✓	✓	5
	Sevgi	✓	✓	✓	✓	✓	5
	Hoşgörü	✓	✓	✓	✓	✓	5
	Özgüven	✓	✓		✓	✓	5
	Vatanseverlik	✓	✓	✓	✓	✓	5
	Özsaygı	✓	✓	✓	✓	✓	5
	Barış	✓	✓	✓	✓	✓	5
	Yardımlaşma			✓	✓	✓	3
	Adalet	✓			✓	✓	3
	Dürüstlük			✓	✓	✓	3
	Tasarruf	✓		✓			2
	Sabır				✓	✓	2
	Doğruluk				✓	✓	2
	Tutumluluk	✓					1
	Toplumsallık				✓		1
Değer Öğretiminde Yöntemler	Örnek olay	✓		✓	✓		3
	Drama	✓	✓				2
	Soru-Cevap	✓	✓				2
	Düz Anlatım	✓					1
	Hikaye Anlatma				✓		1
	Yakından Uzağa			✓			1
	Özelden Genele			✓			1
	Model Olma				✓		1

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin “saygı, sevgi, hoşgörü, özsaygı, özgüven, barış, vatanseverlik” adlı değerlere daha çok önem verdikleri, bu değerleri kazandırma sürecinde ise en çok “örnek olay, soru cevap, drama” yöntemlerini kullandıkları görülmektedir. Öğretmen ifadelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

“.....Bana göre programda yer alan; sevgi, saygı, hoşgörü, barış, özsaygı, özgüven, vatanseverlik gibi değerler en önemli değerlerdir...”

“.....Hayat bilgisi programında var olan en önemli kişisel nitelikler; saygı sevgi, hoşgörü, vatanseverlik, barış, özsaygı, özgüvendir...”

“...Bu değerleri öğretmek için örnek olay yöntemi, drama gibi yöntemler öneriliyor. Programa bu değerlerin bazıları ile ilgili küçük drama etkinlikleri koyulmuş, bunun dışında çocuklarda empatinin geliştirilmesi önerilmiş. Bazı değerler de düz anlatım yöntemiyle anlatılmış. Soru-cevap yöntemi ile çocukların değerler üzerinde düşünceleri sağlanmaya çalışılmıştır...”

Mülakatlardaki ikinci soruda öğretmenlere Hayat bilgisi konularını programdaki değerlerle ilişkilendirirken yaşadıkları zorlukların neler olduğu sorulmuştur. Bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Değerlerle Hayat Bilgisi Konularının İlişkilendirilmesindeki Zorluklar

Kategoriler	Kodlar	Öğretmen Görüşleri					Frekans
		Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	
Programın Kendisi İle İlgili Zorluklar	Uygulamaya dönük olmama	✓	✓		✓		3
	Değerlerin soyutluğu				✓	✓	2
	Zaman yetersizliği	✓		✓			2
Öğrencilerle İlgili Zorluklar	Değerleri okul dışı ortamlara aktaramama		✓		✓		2
	Değerleri davranışa dönüştürmememe	✓			✓		2
	Öğrencilerin işlerine geldiği gibi davranması		✓				1
	Sürekli şikayet etme		✓				1
	Farklılıkları eleştirme	✓					1
	Öğretmenlerin desteklenmemesi		✓				1
Öğrenci Çevresi İle İlgili Zorluklar	Hassasiyet göstermeme		✓				1

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmenlerin değer öğretim sürecinde, programın uygulamaya dönük olmaması, değerlerin çok soyut kavramlar olması, zamanın yetersiz olması, değer kazanımlarının okul dışı ortamlara aktarılamaması ve davranışa dönüştürülememesi ile ilgili zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Öğretmen ifadelerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

“...program uygulamaya dönük değil. En önemli sorun bu...”

“...programda bu değerlere yeterince zaman ayrılmaması ve uygulanabilirliği olan etkinliklerin olmayışı...”

“...Yapılan çalışmalar sözde kalıp uygulama aşamasında sorunlar yaşanmaktadır...”

“...Olumsuz davranışları düzeltmek için aileler ve çocuğun etrafında bulunan diğer kişiler gerekli hassasiyeti göstermemektedirler...”

“...öğrenciler konuları ilişkilendirirken okul dışı ortamlara aktarma konusunda zorluklar yaşıyor...”

“.....Sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük vb. değer konuları soyut olduğu için bunları çocuklara anlattığımızda çocuklar bu konuları algulamakta zorluklar yaşıyorlar...”

Mülakatlardaki üçüncü soruda Öğretmenlerin Hayat Bilgisi programındaki değerleri kazandırmak için kullandıkları yöntemler içinde hangi etkinlikleri kullandıkları sorulmuştur. Bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Değerlerin Kazandırılması İçin Yapılan Etkinlikler

Kategoriler	Kodlar	Öğretmen Görüşleri					Frekans
		Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	
Öğrenci-Öğretmen Etkinlikleri	Hikâyeler	✓	✓	✓		✓	4
	Örnek olay yöntemi		✓	✓	✓	✓	4
	Drama yöntemi			✓	✓	✓	3

	Değer eğitim panoları	✓		1
	Değer kutuları	✓		1
	Dersler Çıkarma		✓	1
	Değerleri renklerle sembolleştirme	✓		1
	Gözlemler Yapma		✓	1
	Soru-cevap		✓	1
	Tartışma yöntemi	✓		1
	Anlatım		✓	1
	Eğitsel oyun		✓	1
Değer Pekiştirme Etkinlikleri	Ödüllendirme	✓	✓	✓ 3
	Aile ile iş birliği		✓	2
	Model Olma		✓	2
	Sembolik pekiştireç kullanma		✓	2
	Anında dönüt verme	✓	✓	2
	Takdir etme		✓	1
	Örnek gösterme		✓	1
	Değer kartları	✓		1

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin kişisel nitelikleri kazandırmak için hikâyeleri, örnek olay, drama gibi yöntemleri çoğunlukla kullandıkları, kazandırılan değerlerin pekiştirilmesi için ödüllendirme, model olma, sembolik pekiştirenlerden yararlanma, anında dönüt verme gibi etkinliklerin daha çok önemstedikleri görülmektedir. Öğretmen cevaplarından örnekler aşağıda sunulmuştur.

“...örnek davranışlar sergilemeye çalışıyorum. Güzel davranışları gösteren öğrencileri motive edici ödüllendirmeler yapıyorum. Yapılan olumlu, güzel davranışların pekiştirilmesi için değerlere yönelik, hikâyeler, örnek olaylar anlatıyorum...”

“...gülümseme, yıldız verme gibi faaliyetlerle katılımın arttırılmasını sağlıyorum. Davranışların kazandırılması sürecinde yapılan hatalara anında müdahale ediyorum...”

“...öğrencilere yaptıklarımla ve söylediklerimle örnek olmaya çalışıyorum. Öğrencilerde bu niteliklerin zıttı bir durum gördüğümde uygun bir dille uygun bir biçimde uyarıyorum...”

“...özellikle verilen değerler ile ilgili kısa hikâyeler anlatılıyor, bu hikâyelerden değerlerle ilgili dersler çıkartıyoruz...”

“...daha sonra bu değerleri somut olarak gördüğümüz öğrencileri takdir ederek örnek göstermeye çalışıyoruz...”

Mülakatlardaki dördüncü soruda öğretmenlere Hayat Bilgisi programındaki “saygı” değerinin kazandırılıp kazandırılmadığına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu soruya öğretmenlerin tamamı kazandırılma düzeyinin düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Bu cevabın paralelinde bunun sebebi sorulmuştur ve verdikleri cevaplar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Saygı Değerinin Kazandırılma Düzeyi İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Kategoriler	Kodlar	Öğretmen Görüşleri					Frekans
		Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	
Saygı Değerinin Kazandırılma Düzeyinin Düşük Olma Nedenleri	Program	Değerin teoriden uygulamaya geçmemesi	✓	✓	✓		3
		Program tek başına yeterli olmaması	✓				2
		Değerleri Diğer Derslerle İlişkilendirememe	✓				1
	Öğrencinin çevresi	Öğrenci ailesiyle işbirliği içinde olunamaması	✓	✓		✓	3
		Teneffüs saatlerinde değer takibi sağlanamaması	✓		✓		2
		Öğrencilere iyi model olunmaması	✓			✓	2
		Eğitim öncesi süreçlerde çevrenin olumsuz etkileri		✓		✓	2
		Öğrenciye sürekli geribildirimde bulunulmaması				✓	1
	Öğrenci	Öğrencilerin sürekli birbirlerinden şikayetçi olması	✓				1
		Öğrencilerin olumsuz davranışlara sahip olması	✓				1
	Saygı değer yerleştirilememesi		✓			1	
	Öğrenci benmerkezçiliği değer kazanımına etkisi			✓		1	
	Öğrencilerin saygıyı birbirlerine saygı göstermek şeklinde eksik algılaması					1	

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmenler saygı değerinin istenilen düzeyde kazandırılmamasını; programın uygulamaya dönük olmaması, programın diğer derslerle ilişkilendirilememesi, öğrenci ailesiyle iş birliği içinde olunamaması, ders dışı zamanlarda değer takibinin sağlanamaması, öğrencilere çevrelerinde iyi model olunmaması gibi nedenlere bağladıkları görülmektedir. Öğretmen cevaplarından örnekler aşağıda sunulmuştur.

“...saygı değerini kazandırmak için Hayat Bilgisi programı tek başına asla yeterli değil. Türkçe, matematik, müzik, görsel sanatlar, oyun ve fiziksel etkinlik gibi derslerde hatta çocukların teneffüs saatlerinde bile bu değer kazandırılabilmesi için bir şeyler yapılmaya çalışılmalıdır...”

“...Öğrenciler sadece büyüklere saygı gösterilebileceğini düşünüyorlar. Halbuki birbirlerine (yaşıtlarına) karşı, millet olarak, insan olarak değerlerimize karşı saygı gösterilmesi gerektiğini bilmiyorlar...”

“...bu değerle ilgili çok olumsuz davranışlar var. Öğrenciler sürekli birbirlerinden şikâyet ediyor...”

“...eğer çocuk okul dışında gerekli desteği bulamazsa yapılan çalışmalar sözde kalıyor ve uygulamaya geçemiyor. Öğrenci saygı değerini yerleştiremiyor...”

“...ders dışında teneffüste ve günlük hayatında bu değeri hiçe saydıklarını görmekteyim. Bu değer tam olarak benimsenemediğine ilişkin davranışlar gözlemlemekteyim...”

“...Çocuk eğitim sürecine başlayıp bizim karşımıza geldiğinde, ailesindeki bireylerin birbirine gösterdiği saygıyı sınıf ortamında ailesinden kazandığı şekliyle uygulamaya başlıyor...”

Mülakatlardaki son soruda öğretmenlere, “Sevgi” değerinin öğrenciler için ne ifade ettiği ve bu ifade ile öğretim sürecinin kazandırmayı amaçladığı ifadenin paralel olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Sevginin Öğrenci İçin Anlamı ve Bu Anlamın Öğretimin Amacıyla Paralellliği ile ilgili Öğretmen Görüşleri

Kategoriler	Kodlar	Öğretmen Görüşleri					Frekans
		Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	
Fiziksel İfade Olarak Sevgi	Birlikte vakit geçirmek	✓			✓		2
	Tebessüm			✓		✓	2
	Dokunma			✓			1
	Öpme			✓			1
Duyuşsal İfade Olarak Sevgi	Mutlu olmak	✓					1
	Değer vermek		✓				1
	Saygı duymak		✓				1
	Olduğu gibi kabul edilmek		✓				1
	Bağlanma				✓		1
	Paylaşma				✓		1
	Çevredeki insanlara karşı beslenen duygu					✓	1
Sevgi İfadesini Etkileyen Faktörler	Popüler kültür	✓					1
	Aile etkisi	✓					1
	Medya araçlarının etkisi	✓					1
Öğrencinin sevgi ifadesi ile programın ifadesinin paralellliği	Paraleldir	✓	✓	✓			3
	Kısmen paraleldir				✓		1
	Paralel değildir					✓	1

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmenler “sevgi” kavramının öğrenciler için birlikte vakit geçirmek, tebessüm, dokunma gibi fiziksel; mutlu olma, değer verme, bağlanma, paylaşma gibi duyuşsal göstergeler şeklinde algıladıklarını belirttikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra sevgi algılayışının kültürden, aileden ve medya araçlarından etkilendiğini düşündükleri görülmektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğretim sürecinin kazandırmayı planladığı sevgi ifadesi ile öğrencilerin sevgi ifadelerinin paralel olduğunu söylemiştir. Öğretmen cevaplarından örnekler aşağıda sunulmuştur.

“...onlar için önemli olan mutlu olmak ve eğlenceli vakit geçirmek. Bunu sağlayan her şeyi kolaylıkla seviyorlar...”

“...bunun yanı sıra gözlemlerimden yola çıkarak popüler kültürün etkisiyle çocukların sevgiyi farklı yorumlayabildiklerini söyleyebilirim...”

“...çocuklar programdan, öğretmenlerinden, anne ve babalarından etkilendikleri kadar televizyon ve internet gibi medya araçlarından da etkilenmektedirler...”

“...sevgi öğrenciler için onlara değer vermek, onlara saygı duymak, her ne olursa olsun onları oldukları gibi kabul etmektir...”

“...sevgi onlar için sevgi tebessüm, dokunma, öpmeden ibaret...”

“...Öğretmeni ve arkadaşlarıyla, ailesiyle paylaşmayı onlarla vakit geçirmeyi ifade ediyor...”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretmenlere mülakatlardaki ilk soruda hayat bilgisi dersi öğretim programındaki en önemli değerlerin neler olduğu sorulduğunda, cevap olarak “saygı, sevgi, hoşgörü, özsaygı, özgüven, barış, vatanseverlik” gibi değerleri ifade ettikleri Tablo 2’de görülmektedir. Yaşaroğlu,(2013) yaptığı çalışmada İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında bulunan değer kazanımlarını incelemiş ve bu kazanımlarda en çok tekrarlanan değerlerin; sorumluluk, saygı, hoşgörü, işbirliği, barış gibi değerler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin bu konuda benzer fikirler taşımaları bu değerlerin toplumca önemli görülmelerinden ve öğretmenlerin de derslerinde daha çok bu değerler üzerinde duruyor olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 2 incelendiğinde değerlerin öğretiminde öğretmenlerin daha çok “örnek olay, drama, soru-cevap’ gibi yöntemler kullandıkları görülmektedir. Bu sonuca paralel olarak Baysal (2013) çalışmasında; değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin, en çok örnek olay, Can (2008), çalışmasında ise; işbirliğine dayalı öğretim ve yaratıcı drama yöntemlerini kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Balcı ve Yanpar Yelken (2013) yaptıkları çalışmada değer kazandırılmasında, öğretmenlerin en etkili bulduğu yöntemler olarak sırasıyla, “örnek olay inceleme”, “öğretmen olarak model olma” ve “problem çözme”, “öğrencilerle birlikte kural geliştirme” ve “işbirliğine dayalı öğrenme” olarak belirlemiştir. En az etkili buldukları yöntemler ise “geleneksel telkin yöntemi” ve “çatışma yönetimi”dir. Bu sonuçlardan hareketle değer kazandırmada kullanılan örnek olay ve drama yöntemlerinin en önemli yöntemler olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin bu yöntemleri tercih etme nedenleri öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlamak istemeleri olabilir.

Öğretmenlere Hayat bilgisi konularını değerlerle (sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, barış, yardımlaşma, tutumluluk v.b) ilişkilendirirken yaşadıkların zorlukların neler olduğu sorulduğunda, Hayat Bilgisi dersi Değerler Eğitimi Programının uygulamaya dönük olmadığını ve süre yeterliliği konusunda değerleri kazandırmada yetersiz olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Akyol (2010) çalışmasında ders programlarını işlevsel hâle getiren faktörün ders kitapları olmasından dolayı, eğitim ve öğretimin vazgeçilmez materyalleri olan ders kitaplarının değerler eğitimi açısından nitelikli olarak hazırlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, değerler eğitimi konusunda öğretmenlere yol gösterecek ve öğretmenlerin işini kolaylaştıracak program ve kaynak açısından eksikliklerin bulunduğunu söylenebilir. Tablo 2’deki verilere bakıldığında, öğrencilerin kavrama düzeyinde kazandıkları değerleri okul dışı ortamlara aktarma konusunda zorlandıkları görülmektedir. Bu durumun nedeni, sınıf içi etkinliklerle öğrencilere kazandırmak istenilen değerlerin sınıf dışı süreçlerde öğrenciyle etkileşimde bulunan kişiler ve ortamlar tarafından yeterince

desteklenmemesi, öğrenci velilerinin değer eğitimi konusunda kendilerini yeterli düzeyde görmemeleri olabilir (Aslan, 2007; Fidan, 2009; Tay ve Yıldırım, 2009). Ateş (2014), çalışmada değerler eğitimin kazanımlarının kazandırılması konusunda, sadece sınıf içi çalışmaların yeterli olmadığını, öğretmenler kadar; idareci, okul personeli, aile, çevre ve medyanın da etkisi olduğunu belirtmiştir. Öğretim programı bütünlüğü içerisinde değer kazanımları işlendikten sonra öğrenilen değerlerin öğrencinin etkileşimde bulunduğu tüm çevre faktörleri tarafından tutarlı bir şekilde desteklenmesi gerekmektedir. Akbaş (2004), çalışmada benzer bir şekilde, değerlerin kazandırılmasında okul ve aile arasında bir işbirliği olması gerektiğini vurgulamıştır.

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin, hikâyeler, örnek olaylar, drama çalışmaları gibi etkinliklerle öğrencilere değerler kazandırıldıktan sonra anında dönüt verme, öğrencilere iyi model olma, takdir etme, pekiştiriciler kullanma gibi etkinliklerle değerlerin özümsemesini sağlamaya çalıştıkları belirlenmiştir. Meydan ve Bahçe'nin (2010), çalışmada bu sonuca paralel olarak, öğretmenlerin değerlerin kalıcı olmasında en çok model olmayı tercih ettikleri, sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada öğretmenlerin genel olarak öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat tanıdıklarını, bu değerleri önemli gördüklerini ve bu değerleri öğretmek için birden fazla yöntem teknik kullandıkları belirtilmektedir. İnsanların yaşamları boyunca çevre ile etkileşim sonucu kazandıkları bilgi, beceri, tutum ve değerler öğrenmenin temelini oluşturan yaşantılardır. Genel anlamda düşünüldüğünde öğrenme bireyde davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlanabilir (Ertürk, 1993). Değerler eğitiminin en önemli amacının davranış kazandırma olduğunu düşünürsek öğretmenlerin öğrencilere kazandırmaya çalıştığı davranışların kalıcı hale getirmek için yapılan etkinlikleri önemseme nedenlerini de açıklanmış olmaktadır.

Öğretmenlere Hayat Bilgisi programındaki “saygı” değerinin kazandırılıp kazandırılmadığına ilişkin görüşleri sorulduğunda, değerlerin hayat bilgisi dışındaki derslerle ilişkilendirilememesinin, öğrencinin ders dışında takibinin zor olmasının, öğrencinin okul öncesi yaşantılarının ve çevresindeki bireyler tarafından olumlu olarak yönlendirilememesinin saygı değerinin kazanılmasını ve özümsemesini zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. İşcan (2007) yaptığı çalışmada; İlköğretim düzeyinde Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersleriyle bütünleştirilerek uygulanan programda, bu programa katılan öğrencilerin değerlere ilişkin puanları ile söz konusu derslere ait yılsonu notları arasında orta düzeyde ve pozitif yönde ilişkinin varlığını belirlemiştir. Bu doğrultuda değerler eğitiminin sadece bir dersle bağlantılı olarak yürütülmemesi gerektiği, değer kazanımlarının bütün derslerde takibinin yapılması ve bu kazanımların diğer derslerin de program bütünlüğünde yer almasının önemli olduğu söylenebilir.

Son olarak öğretmenlere “Sevgi” değerinin öğrenciler için ne ifade ettiği ve bu ifade ile öğretim sürecinin kazandırmayı amaçladığı ifadenin paralel olup olmadığı sorulmuştur. Tablo 6 incelendiğinde, sevginin öğrenciler için onlara gösterilen fiziksel ve duyuşsal boyutta ilgi ve yakınlaşmayla açıklandığı, çocukların öğretmenlerinin davranışlarını sevgi konusunda yakından takip ettiği ve

öğretmenleri gibi davranmaya çalıştıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretim sürecinin kazandırmaya çalıştığı ifade ile çocukların algıladığı ifadenin paralel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çengelci (2010), çalışmasında; yaptığı gözlemler ve görüşmeler sonunda öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda öğrencilere model olmaya çalıştığı, değerler konusunda örnek öğrencileri de diğer öğrencilere model olarak gösterdiğini belirtmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda değerler eğitiminde öğretmenin bilgi ve becerilerinin yanı sıra davranışlarının da son derece önemli olduğu, öğrencilerin öğretmenleri rol modeller olarak gördükleri söylenebilir.

ÖNERİLER

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler yapılabilir; Değerler eğitimi ile ilgili okullardaki çalışmalar, ders kitapları ve öğretim programındaki kazanım ilişkilendirmeleri gözden geçirilerek öğrenci merkezli yaklaşımlarla yeniden düzenlenmelidir. Bunun yanı sıra değerler eğitiminin hem teorik hem de uygulama boyutunu içeren öğrencilerin dikkatini çekecek öğretmenlere yol gösterecek kaynaklar hazırlanabilir. Değerlerin öğretimi suresince öğrencinin çevresindeki kişilerin çok önemli olmasından dolayı bu kişilerin öğretim sürecine destek olması ve okulda kazandırılan değerleri okul dışı ortamlarda desteklemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Aslan, R. (2007). *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ateş, F. (2014). *İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, F.A., & Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü* (4.Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö., E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F.(2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Genişletilmiş 6. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demir, Ö., & Acar, M. (1992), *Sosyal bilimler sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Dilmaç, B., & Ulusoy, K. (2014). *Değerler eğitimi*. (2. Baskı). Ankara, Pegem Akademi.
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333.
- Ertürk, S. (1993). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Matbaacılık.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Günay, M. (2003). Hermeneutik Felsefe Açısından Bilgi-Değer İlişkisi. Ş. Yalçın(Ed.), *Bilgi ve Değer Sempozyumu*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İşcan, C.D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keskin, Y. (2012). İlköğretim programlarındaki bazı ortak değerlerin kazanılma düzeylerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması (Samsun ili örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 12, http://dx.doi.org/10.9761/JASSS_352.
- Kılıç, A. (2012). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders programındaki değerlerin kazanımla ilişkisi ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alma düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1593-1612.
- Meydan, A., & Bahçe, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). Değerler Eğitimi Yönergesi. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/05/743046/dosyalar/2013_02/24015229_degerleregitimiyonergesi.pdf adresinden 13.11.2013 tarihinde edinilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010/53 sayılı Genelge, Ankara, 2010.

- Kuş, Z, Merey, Z. & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25),183-214.
- Özkan, R., & Soylu, A. (2014). Eğitim fakültesi öğrencilerinin benimsedikleri temel insani değerler (Niğde il örneği). *Turkish Studies* , 9(2), 1253-1265.
- Şimşek, N. (2013). Hayat bilgisinde kişisel nitelik (değer) öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*,6(1), 1325-1346.
- Tay, B., & Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 8(7), 849-858.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.